

DIN ACTIVITATEA „UNIUNII FOȘTILOR VOLUNTARI DIN RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI (U.F.V.R.)

Elaborarea unor studii de sinteză în istoria modernă și contemporană necesită continuarea eforturilor preliminare, a studiilor analitice, monografice, căci încă o însemnată parte a informațiilor, documentelor, materialelor este într-o stare amorfă, neprelucrată. Înserierea acestor informații, ordonarea lor va îmbogăți materia preliminară a unor noi elaborări sintetice, necesare din timp în timp. E vorba de elaborarea monografiilor de localități, provincii, a instituțiilor, întreprinderilor, societăților cu sau fără personalitate juridică ce au lăsat oarecari urme agitând idei, luptând pentru un țel, mobilizând pentru el mijloace umane și materiale. O astfel de societate care a activat în perioada interbelică a fost „Uniunea Foștilor Voluntari din Războiul pentru Întregirea Neamului“ (U.F.V.R.).

Asociațiile de veterani au fost cunoscute în Transilvania din secolul XIX¹, acelea ale foștilor combatanți din „K.u.K. Armee“, nu prea cercetate de români, căci în Transilvania această armată avea practic rol de trupe de ocupație. Foștii grăniceri români din regimentele grănicerești aveau și ei anume organizații, de altă natură însă, liantul fiind posesoratele din acele regiuni, deși asociațiile foștilor grăniceri nu se limitau la o strictă activitate de administrare și fructificare a fondurilor lor funciare și de altă natură.

După „marele război“ din 1914—18 asociațiile de veterani, de foști luptători au proliferat în toată Europa, mai ales în rîndul țărilor învingătoare, dar și în cele învinse. Cum se știe, românii din Transilvania au fost siliți, vreme de patru ani, să lupte pentru victoria unui imperiu care era unul din cei mai mari inamici, de secole, ai poporului român. De aici și lipsa lor totală de entuziasm pentru cauza dublei monarhii. Mulți români de vîrsta încorporării au preîntîmpinat înrolarea prin trecerea munților în Țară și o fracțiune însemnată din ei s-au prezentat, ca voluntari, în armata română, pentru a participa la dezrobirea Transilvaniei.

Din rîndurile prizonierilor armatei austro-ungare în țările Antantei s-au organizat în ultimii ani ai războiului, din inițiativa acestor prizonieri și cu aprobarea guvernelor respective, corpuri de armată naționale cehe, române, etc.,

¹ De exemplu „Asociația militarilor veterani arhiducele Josef August“ din Făgăraș, înființată în 1894 (al cărei sigiliu se află în colecțiile Muzeului Brukenthal, nr. inv. M. 2351).

care s-au încadrat în armatele aliate luptând împotriva Puterilor Centrale, a Austro-Ungariei îndeosebi, inamicul comun al acestor popoare².

După împlinirea marelui deziderat al Unirii, acești luptători, deveniți cetățeni ai României, se încadrează în viața țării întregite. Din rațiuni sentimentale — nu de neglijat în cazul acestui fel de asociații patriotice — vrînd unii să-și valorifice doleanțele economice, sociale, ei se vor organiza în „Uniunea Foștilor Voluntari din Războiul pentru Întregirea Neamului“ (abreviat U.F.V.R.). Aveau în față modelul „Uniunii Foștilor Luptători“, alcătuită din veteranii armatei Vechiului Regat.

Organizarea propriu-zisă, după ce ideea se vehiculase cu cîteva luni înainte, are loc în 29 august 1922. Din primăvară încă, C. G. Pietrariu, locotenent-colonel în rezervă, luase inițiativa organizării unui congres de constituire la Arad, amînat pentru 28—29 august. Participă cca 500 de foști voluntari³. Se constituie oficial Uniunea, se votează statutele, se alege conducerea (Victor Deleu președinte, Petre Nemoianu prim-secretar, în comitetul central figurînd și Ion Agârbiceanu)⁴, se preconizează publicarea unui organ de presă — viitoarea „Gazeta Voluntarilor“⁵ (cu apariție destul de neregulată). Se înregistrează și donații pecuniare pentru punerea bazelor financiare ale organizației. Contribuie, bineînțeles, în primul rînd foștii voluntari mai bine situați materialicește, de profesii libere mai ales. Își dau obolul mai modest și membrii țărani, care erau și cei mai mulți. Dar vin și donații dinafară, ale vechilor militanți naționali, între care găsim și numele doctorului Petru Groza din Deva, subscriber cu 600 de lei, prin care abonează 10 voluntari săraci la „Gazeta Voluntarilor“⁶. Întemeierea organizației a fost primită cu simpatie de opinia publică, sensibilizată la tot ce reamintea unitatea națională atît de proaspăt înfăptuită.

Statutele⁷ prevedeau modul de organizare al Uniunii, admisibilitatea mem-

² Vezi pe larg la C. Kirilescu, *Istoria războiului pentru întregirea României* (1916—1919), II, București, 1924; D. Tuțu, în *Studii — Revistă de istorie*, 21, 6, 1968 etc.

³ Numărul mic relativ la numărul total al foștilor voluntari fiind motivat prin refuzul administrației căilor ferate de a aproba bilete cu reducere.

⁴ Cf. *Gazeta Voluntarilor* (Cluj), nr. 19 din 24 mai 1923, p. 1; și *ibidem*, nr. 1 din 1 ian. 1923, p. 1—2.

⁵ Numărul 1 apare la 1 ian. 1923 la Cluj, avîndu-l ca redactor responsabil pe Petre Nemoianu, A. Neguș secretar de redacție, girant responsabil Emil Deciu. Personalul redacției a fluctuat, în legătură cu schimbarea domiciliului unora dintre membri (P. Nemoianu pleacă din Cluj în 30 apr. 1923), sau cu neînțelegerile dintre ei, fiind unii înregimentati în partide politice adverse.

⁶ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 5 din 4 febr. 1923, p. 3.

⁷ *ibidem*, nr. 1 din 1 ian. 1923, p. 7. Între altele prevedeau ca fondurile de orice fel ale Uniunii vor trece la desființarea ei în patrimoniul Astrei. Așa se face că Muzeul Brukenthal, care a înglobat în 1950 colecțiile (nerisipite) Astrei, cuprinde și un steag, eșarfe și banderole tricolore pentru festivități ale U.F.V.R., parte din decorațiile membrilor ei (nr. inv. M. 1723; M. 5281; M. 1602; M. 1603; M. 1604; M. 1605; M. 1606; M. 1607). Documentele U.F.V.R. (despărțămîntul Sibiu și Regionala Sudului Transilvaniei) au fost preluate de Arh. Stat. Filiala Sibiu.

Statutele au fost aprobate de ministerul de interne prin adresa 9823 din 10 febr. 1923, cu unele modificări la articolele care erau în contradicție cu legislația existentă (păstrarea documentelor militare, eliberarea de adeverințe), cf. *ibidem*, nr. 7 din 18 febr. 1923, p. 1.

brilor (prin facerea dovezii de a fi luptat ca voluntar în armata română sau într-una din armatele aliate), țelul ei. Uniunea urma să mijlocească continuitatea relațiilor între foștii voluntari, să întrețină, legături cu organizațiile similare din țară și fostele aliate, să militeze pentru întărirea statului național unitar, să facă propagandă patriotică și să militeze pentru interesele — economice inclusiv — de grup sau individuale ale foștilor voluntari. Uniunea începe a-și organiza „despărțăminte” locale, din inițiativele unor foști voluntari, ca Ion Baltariu la Alba⁸, Josif Velovan la Sibiu⁹ și alții, cu participarea destul de însemnată uneori — peste 100 la județul Tîrnava Mare¹⁰, 120 la Arad¹¹ și se constituie chiar despărțăminte comunale în satele mai populate, ca Zărand, Cilnic, Șeica Mare¹², mai târziu și în altele, ca Rășinari, Mohu, Armeni, Săliște¹³ etc. În fruntea lor găsim și personalități de oarecare notorietate, ca gazetarul Victor Branște din Brașov (fratele lui Valeriu Branște), Sever Bocu la Arad, Remus Cosma (fiul lui Partenie Cosma) la Sibiu. Totuși înscrierile nu urmau ritmul dorit de inițiatorii Uniunii, astfel că înregistrăm apeluri periodice la afiliere de noi membri¹⁴. Țăranii, care formau grosul foștilor voluntari (deși întâlnim între membri și destui muncitori) erau destul de greu de urnit la o activitate permanentă ce presupunea prezență la diverse manifestări, cotizații¹⁵, abonamente la gazeta Uniunii¹⁶. De la începutul pînă la sfîrșitul activității ei, Uniunea a fost dominată de avocați și alți liber profesioniști destul de independenți materialicește și cu un buget de timp care să le permită organizarea unor acțiuni și participarea la ele (ex. Victor Deleu, P. Nemoianu, Sever Bocu, Voicu Nițescu, Pompiliu Simonetti etc.). În general aceștia fuseseră ofițeri în timpul campaniilor, avînd, astfel încă un ascendent asupra membrilor de rînd (de altfel și regulamentul disciplinar prevedea obligația respectului pentru gradele superioare). Unii din ei urmăreau acum să-și facă din voluntariat un capital politic. La dezideratul expus în statute ca personalul administrativ al Uniunii să fie eventual salariat nu s-a ajuns, astfel că s-a lucrat și aici pe bază de ... voluntariat. Nu s-a ajuns nici la alcătuirea anuarului și istoricului corpului voluntarilor, periodicitatea congreselor și a apariției gazetei săptămînale fiind

⁸ *Foaia Poporului* (Sibiu), nr. 36 din 10 sept. 1922, p. 3.

⁹ *Ibidem*, nr. 13 din 30 martie 1924, p. 3.

¹⁰ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 18 din 17 mai 1923, p. 2.

¹¹ *Ibidem*, nr. 19 din 24 mai 1923, p. 1.

¹² *Ibidem*, nr. 18 din 17 mai 1923, p. 1.

¹³ Arh. Stat., Filiala Sibiu, Fond U.F.V.R., dosar 1, nenumrotat.

¹⁴ Cf. *Dreptul Nostru* (Sibiu), din 11 oct. 1925, p. 2.

¹⁵ La un moment dat despărțămîntul Sibiu era restant la cotizații cu 15.000 lei, cf. *Gazeta Voluntarilor*, nr. 3 din 5 febr. 1932, p. 1; dificultatea strîngerii cotizațiilor era endemică, despărțămintele arătînd lipsa de interes a membrilor țărani care nu mai aveau încredere în eficiența organizației care nu putuse să asigure împroprietărirea tuturor — cf. adresa despărțămîntului Sibiu către președintele U.F.V.R. din Cluj la 25 apr. 1932, Arh. Stat., Filiala Sibiu, *loc. cit.*, dosar 3, nenumrotat. Dificultățile financiare au fost și cauza sistărilor apariției *Gazetei Voluntarilor*.

¹⁶ În Sibiu erau 17 abonați pe 1932 la *Gazeta Voluntarilor* (din care un simpatizant nemembru), la 717 voluntari. Arh. St. Filiala Sibiu, *loc. cit.*, dosar 3, tablou cu abonații la *Gazeta Voluntarilor* din 12.I.1932, nenumrotat.

și ea neregulată¹⁷. Din numărul total al voluntarilor care au supraviețuit războiului¹⁸ numai o parte au activat ca membri ai Uniunii. Totuși, în satele din sudul Transilvaniei mai ales, și țăranii se interesau de organizație¹⁹. Se fac repetate recensăminte ale voluntarilor, uneori pe cale oficială²⁰. Cele mai multe organizații erau, firește, în Transilvania, comparativ mai puține în Bucovina, dar funcționau și în alte regiuni ale țării, organizația din București fiind dintre cele mai active.

Cum am mai amintit, statutele prevedeau neangajarea politică a Uniunii ca atare, membrii ei fiind însă liberi să facă sau nu politică. Politicienii activi — unii de-a dreptul „profesioniști” — erau în genere înșiși conducătorii Uniunii (ca Victor Deleu, Sever Bocu, Pompiliu Simonetti etc.), de regulă membri ai Partidului Național (după 1926 P.N.T., sau dizidenți în Frontul Românesc după 1934), dar și în alte partide, din care cauză s-a ajuns și la unele frecșuri²¹. Uniunea fiind un conglomerat de membri ai căror purtători de cuvânt erau conducătorii, de proveniență socială burgheză, ideologia ei (neajunsă totuși la nivelul unor lucrări teoretice elaborate) a fost marcată de acest fapt. Bunul câștig și prin jertfa voluntarilor — unitatea națională — fiind valoarea supremă, se încerca acreditarea ideii că ea putea fi consolidată numai prin armonie socială, românii trebuind a fi un bloc fără fisuri, exclu-zându-se orice luptă de clasă și condamându-se și lupta politicianistă a partidelor (burgheze) ce părea, în ochii unora, a slăbi unitatea națională. Ideea patriotică nu a fost întotdeauna suficient distanțată de naționalism, și întilnim uneori note xenofobe. Putem nota însă că Uniunea ține să afirme că organizația voluntarilor români nu este „o imitație a fascismului italian”²² (mișcare ce cuprindea multe cadre provenite din rîndurile veteranilor de război).

¹⁷ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 1 din 1 dec. 1930, p. 1.

¹⁸ Intr-o estimare, ce pare exagerată, ar fi fost cu totul 32.000 de voluntari, din care au căzut 6000 pe cîmpul de onoare. Cf. *ibidem*, nr. 1 din 1 ian. 1923, p. 7.

¹⁹ De pildă în numerele 2—18 ale *Gazetei Voluntarilor* din 1923 întilnim numele a 38 de abonați, din care 28 țărani.

²⁰ *Foaia Poporului*, nr. 4 din 25 ian. 1931, p. 6; *ibidem*, nr. 12 din 22 martie, p. 6; *ibidem*, nr. 7 din 11 febr. 1934, p. 3; *Buletinul Oficial al județului Sibiu*, nr. 11 din 10 apr. 1931, p. 182; *Gazeta Voluntarilor*, nr. 17 din 1 sept. 1931, p. 4 (care identifica 717 voluntari în Sibiu, datele fiind încă incomplete). La Ocna Sibiului organizația număra 46 voluntari (Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, dosar 3, tablou cu numele voluntarilor din 1932, f.z., nenumărat); la Săcădate organizația, unită cu membrii I.O.V. număra 75 de membrii (adresa din 12 dec. 1932 a lui Ilie Bucur, șeful organizației Săcădate către Gh. Tin, secretarul despartământului Sibiu, Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, nenumărat); în Regionala Sudului Transilvaniei a U.F.V.R. erau cuprinși 3600 de membri, în despartământul Sibiu fiind 70 organizații (Arh. Stat. Sibiu, *loc. cit.*, Raportul anual al despartământului Sibiu din 7 febr. 1932, nenumărat); interesant că tabloul voluntarilor din comuna Amnaș cuprinde și numele voluntarilor de naționalitate germană Kloos Ioan, Weser Georg, Astner Stephan, Bunder Georg, care au făcut parte din Legiunea italiană, unde probabil că unii s-au înscris antrenanți de concetățenii lor români, iar alții, care au făcut-o după proclamarea armistițiului, pentru a evita prelungirea prizonieratului și repatriere (Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, dosar 1, tabloul voluntarilor din comuna Amnaș pe 1929, fără zi, nenumărat).

²¹ *Foaia Poporului*, nr. 40 din 29 sept. 1929, p. 3.

²² *Gazeta Voluntarilor*, nr. 1 din 1 ian. 1923, p. 3.

La ședința Comitetului Central al U.F.V.R. de la Arad din 26 mai 1923, „discutându-se atitudinea Uniunii față de mișcările antisemite și față de fascism, după ce în această discuție au adus contribuții luminoase dnii V. Nițescu, dr. Vasile Osbadă, dr. Vescan, dr. Cosma, dr. Pop, comitetul constată că Uniunea, ale cărei scopuri sunt bine definite, nu înțelege să sprijinească nici una din aceste acțiuni”²³. Când Nae Ionescu ataca pe oamenii politici democrat-burhezi ca I. Gh. Duca, dr. N. Lupu, N. Iorga, N. Titulescu, acțiunea sa defăimătoare este reprobata de organul voluntarilor²⁴.

Cu toată proclamata neangajare politică, Uniunea, prin vîrfurile ei, politicieni activi, unii chiar ministeriabili — a cochetat totuși uneori cu politică. Dacă în 1924, de pildă, Sever Bocu susținea în Parlament unele doleanțe ale foștilor voluntari în calitate de deputat al Partidului Național, fără să angajeze formal Uniunea²⁵, mai târziu putem însă înregistra „tentative” de constituire în „grup de presiune”, care să valorizeze mandate de deputați șefilor, în numele Uniunii. Guvernul Iorga, nevoit să apeleze, în lipsă de bază de mase, la un cartel de „Uniune națională” în alegeri, contactează U.F.V.R. și îi oferă locuri în Parlament. Colaborarea este acceptată în principiu, însă eșuează în ultimul moment, pentru că guvernul oferea doar 5 locuri la Cameră și 2 la Senat, pe cînd Uniunea ceruse 10²⁶. În 1932, președintele despărțămîntului București al U.F.V.R., Drăghici, scria Regionalei Sudului Transilvaniei a U.F.V.R., propunînd ca Uniunea să candideze pentru 3 locuri de deputat și unul de senator, iar în București cîte un loc de consilier în fiecare din cele 4 sectoare, cerînd Sibiului să susțină această propunere. Deputații aleși urmau să susțină interesele voluntarilor²⁷. Încercările acestea de afirmare politică au eșuat, căci numărul membrilor Uniunii era fatalmente limitat și ea nu putea crea un mare curent de opinie. Deocamdată, în afara acțiunii ei economice — pe care o voi aminti imediat — Uniunea avea o activitate destul de modestă. Organiza anume „conveniri sociale” în folosul voluntarilor săraci, văduvelor și orfanilor de voluntari²⁸, festivități ca sfințirile de steaguri ale organizațiilor ei²⁹, inaugurări de monumente³⁰ sau participări la astfel de manifestații³¹, comemorarea datei de 1 decembrie³², sărbătorea decorarea membrilor ei³³, sau organiza vacanțe mai ieftine pentru

²³ *Ibidem*, nr. 20 din 3 iunie 1923, p. 1.

²⁴ *Ibidem*, nr. 16 din 15 aug. 1931, p. 4.

²⁵ *Foaia Poporului*, nr. 24 din 15 iunie 1924, p. 1.

²⁶ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 10 din 15 mai 1931, p. 3—4, și nr. 11 din 1 iunie 1931, p. 2.

²⁷ *Arh. Stat. Fil. Sibiu, loc. cit.*, dosar 3, scrisoarea președintelui despărțămîntului București al U.F.V.R. din 11 iunie 1932, nenumărat.

²⁸ *Foaia Poporului*, nr. 33 din 17 aug. 1924, p. 3.

²⁹ *Ibidem*, nr. 19 din 5 mai 1929, p. 3.

³⁰ *Ibidem*, nr. 37 din 11 sept. 1932, p. 5.

³¹ *România Nouă* (Cluj), nr. 193 din 6 sept. 1935, p. 7 (participarea la inaugurarea monumentului închinat Ecaterinei Teodoroiu la Tg. Jiu).

³² *Foaia Poporului*, nr. 49 din 4 dec. 1932, p. 1.

³³ *Ibidem*, nr. 25 din 12 iunie 1932, p. 6 și nr. 24 din 13 iunie 1937, p. 5.

foștii voluntari în „campanamente”³⁴. Nu se poate neglija totuși caracterul solemn, patriotic al acestor manifestări, care făceau bună propagandă unității naționale, cât și contactul interuman prilejuit de ele.

Mai susținută însă — și din motive lesne de înțeles, a fost acțiunea pentru revendicări economice a U.F.V.R. Aceste revendicări comune s-au constituit ca liant pentru masa membrilor de rînd ai Uniunii. Notăm o adunare pentru formularea unor doleanțe economice încă înainte de înființarea ca atare a U.F.V.R.³⁵. După înființarea Uniunii va face și ea astfel de demersuri, continuînd paralel și cele făcute de foști voluntari neîncadrați în U.F.V.R.³⁶

Tema reformei agrare apare cel mai des la congresele și consfătuirile U.F.V.R., unde se hotărăște trimiterea de memorii autorităților — ministerului domeniilor în primul rînd — prin care să se arate nedreptățile făcute voluntarilor și să se ceară repararea lor³⁷. Deputații foști voluntari erau însărcinați cu semnalarea în Parlament a acestor nedreptăți³⁸. Foștii voluntari se prevalau în aceste demersuri de art. 92 al Legii pentru reforma agrară, care prevedea preferarea foștilor combatanți la împrumut și dădeau și exemplul țărilor vecine unde se procedase la fel³⁹. Din însărcinarea comitetului central al U.F.V.R., Petre Nemoianu întocmește un memoriu în acest sens, adresat guvernului. În memoriu se valorau meritele voluntarilor, singurii ostași prin care, se sublinia, România a continuat războiul și după pacea de la Buftea; se arată tratamentul preferențial al voluntarilor din țările vecine și se dau, în contrast, numeroase exemple concrete de voluntari nedreptățiți la împrumut⁴⁰. În 1932, organizația bucureșteană a U.F.V.R. redacta un „Proiect de lege pentru valorificarea drepturilor foștilor voluntari” a cărui principală prevedere era împrumutarea foștilor voluntari cu loturi de cîte 5 ha⁴¹. Se cerea din partea celorlalte organizații sprijin pentru acest proiect de lege. Demersurile repetate vor avea efect. Ministerul domeniilor ordona de pildă îndreptarea nedreptăților făcute voluntarilor din Banat⁴², iar mai târziu se consacră pe cale legislativă câștigul de cauză al voluntarilor, prin

³⁴ *România Nouă* nr. 150 din 13 iulie 1935, p. 2; nr. 175 din 14 aug. 1935, p. 4; nr. 178 din 18 aug. 1935, p. 5. etc.

³⁵ Adunarea convocată pentru 10 ian. 1921 la Alba Iulia, cf. *Foaia Poporului*, nr. 1—2 din 9 ian. 1921, p. 6.

³⁶ Ca aceea a foștilor voluntari din Pecica, jud. Arad (*ibidem*, nr. 43 din 28 oct. 1923, p. 3), nemulțumiți de felul cum s-a făcut împrumutarea; al foștilor voluntari din județele Sibiu și Arad (*Dreptul Nostru* (Sibiu) din 5 iulie 1925, p. 3, și nr. din 26 iulie 1925, p. 2); din Soroștin, jud. Alba (*ibidem* din 21 iunie 1925, p. 2) etc.

³⁷ De exemplu la Congresul U.F.V.R. de la Alba Iulia din 28 iunie 1925, (*ibidem*, din 5 iulie 1925, p. 2).

³⁸ Deputatul de Vinga, Licărețiu, pentru Banat; *ibidem*, din 31 ian. 1926, p. 3.

³⁹ *Ibidem*, din 1 nov. 1925, p. 1.

⁴⁰ Memoriul publicat în numerele din 25 oct., p. 1; din 1 nov., p. 1; din 8 nov., p. 1; din 29 nov. p. 1 și 6 dec. 1925, p. 1 al gazetei *Dreptul Nostru*.

⁴¹ Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, adresa din 19 mai 1932 a organizației București către Regionala Sudului Transilvaniei, nenumărat.

⁴² *Dreptul Nostru* din 20 dec. 1925, p. 3.

revizuirea legii reformei agrare⁴³, deși aplicarea noilor dispoziții legislative era încă dificilă, înproprietărea celor anterior omiși urmînd a se face din rezerve de stat, care nu existau în suficientă măsură⁴⁴. Oricum, se obținea în mare câștig de cauză în această chestiune, în care Uniunea se prezintă foarte strîns ca grup de interese, fără îndoială la puternica presiune de jos, a membrilor ei țărani.

Încă de la începuturile organizării se anvizaja și o „Bancă a Voluntarilor”, a cărei înființare este hotărîită în ședința comitetului central din 28 ianuarie 1923, avîndu-se în față și modelul cehoslovac, în acea țară ființînd asemenea bănci cu însemnate capitaluri. Prospectul apare la 11 februarie 1923, ambiționîndu-se subscrierea unui capital de 10.000.000, în 50.000 de acțiuni a 200 lei, urmînd ca, dacă voluntarii singuri nu ar putea împlini suma, să se ofere acțiuni băncilor voluntarilor din țările aliate și particularilor⁴⁵. Banca ia într-adevăr ființă la Cluj, dar la proporții mai modeste. În 1935 avea 2.363.351 lei capital⁴⁶. Evident că și scopul proclamat — a asigura credit accesibil și ieftin foștilor voluntari — a fost atins doar într-o mică măsură. Regionala sudului Transilvaniei, care înmănușea organizațiile județelor Sibiu, Făgăraș, Odorhei, Tîrnava Mare și Alba, ar fi dorit și ea să înființeze o bancă, însă scopul n-a putut fi atins.

Cooperative, a căror înființare se preconiza pentru motive economice, pentru „avantajele ce vor rezulta din munca depusă în comun” și, moral, pentru „strîngerea rîndurilor”⁴⁷, s-au realizat puține. Se mai agitau și alte doleanțe, mai mult sau mai puțin îndreptățite: reduceri la C.F.R. pentru foștii voluntari, pensii I.O.V.R. pentru cei invalizi, preferarea voluntarilor

⁴³ „Legea de preferință”, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 148 din 7 iulie 1930 și regulamentul legii publicat în *Mon. Of.* nr. 192 din 1930, p. 1.

⁴⁴ *Gazeta Voluntarilor* nr. 1 din 1 dec. 1930, p. 2; Serviciul agricol județean Sibiu restituie petiția voluntarilor din Cornăel care cereau să fie înproprietăriți, motivînd cu lipsa pămîntului disponibil (Arh. Stat. Sibiu, *loc. cit.*, adresa serviciului agricol județean Sibiu din 26 apr. 1932, nenumărat); pe baza ordinului nr. 263414/1932 al Ministerului Agriculturii și Domeniilor, Direcția Aplicării Reformei Agrare, serviciul agricol județean Sibiu atribuie rezerva de stat de 5 iugăre din Avrig voluntarilor de acolo, care refuză însă, fiindcă erau în număr de 40! (Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, adresa serviciului agricol județean Sibiu din 28 dec. 1932 nenumărat și scrisoarea președintelui organizației Avrig, nedarată, nenumărat); în Armeni, jud. Sibiu, voluntarii iau arbitrar în posesie terenul de 20 de iugăre al comunei, fiind amenințați cu judecata (Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, scrisoarea din 15 iunie 1932 a președintelui organizației Sibiu către președintele organizației Armeni, nenumărat); la Sibiu, voluntarii care pretind să fie înproprietăriți cu cele 122 de locuri de casă în cartierul Lazaret (ei și membrii fostelor gărzi naționale române din 1918—1919) (Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, cererea din 9 apr. 1932 către ministerul agriculturii, nenumărat, v. și *Foaia Poporului* nr. 33 din 17 aug. 1924, p. 2) obțin câștig de cauză, fiind înproprietăriți pe baza ordinului Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 218203 din 8 oct. 1932 cu loturi de cîte 247 stînjeni pătrați, la prețul de 300 lei parcela; enumerarea a fost strict exemplificativă, numărul petițiilor pentru înproprietărire fiind mult mai mare.

⁴⁵ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 5 din 4 febr. 1923, p. 1.

⁴⁶ *România Nouă*, nr. 173 din 11 august 1935, p. 5.

⁴⁷ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 3 din 21 ian. 1923, p. 1.

la brevete industriale și comerciale, la licitarea localurilor comunale, ajutoare de stat pentru întreprinderile inițiate de voluntari⁴⁸ etc.

Uniunea acționează și pentru reintegrarea funcționarilor foști voluntari licențiați și solicită posturi pentru foștii voluntari șomeri⁴⁹. Guvernul Goga hotărăște scutirea de taxe școlare a copiilor foștilor voluntari, în caz că depășeau media 6⁵⁰.

În pachetele de corespondență ale U.F.V.R.⁵¹ preocuparea aceasta economică a membrilor ei se resimte, cele mai multe acte provenind de la membrii țărani care vor să-și valorifice drepturile cu ajutorul Uniunii. Ea a și întreprins numeroase demersuri pentru ei, culminând cu exoperarea legii din 1930, ceea ce a făcut să crească brusc interesul foștilor voluntari pentru Uniune, ajungându-se pînă acolo că unii neîndrituiți încercau să se dea drept foști voluntari și să se înscrie în Uniune.

U.F.V.R. n-a neglijat, desigur, scopul pe care și-l pusese în statute: „a lucra pentru consolidarea Unirii în România Mare a întregului neam românesc, prin fapte și prin propagandă“, a da „exemplu de patriotism, de ordine, de disciplină, de muncă și solidaritate“⁵², „să sădească în sufletele încă plâpînde dragostea de neam și spiritul de sacrificiu pentru el“⁵³. O face prin articolele care ocupă spații mari în „Gazeta Voluntarilor“, prin conferințe ale onora din ei. Fac loc în gazetă memoriilor, amintirilor multora din ei, care aduc informații inedite asupra desfășurării evenimentelor din agitații ani ai războiului, sînt evocați voluntarii eroi căzuți pe cîmpul de onoare⁵⁴.

Se ține legătura și cu „Uniunea Foștilor Luptători“, care avea un program similar, U.F.V.R. intrînd în 1931 în „Federația Națională a Foștilor

⁴⁸ *Dreptul Nostru* din 5 iulie 1925, p. 2—3; *Foaia Poporului*, nr. 9 din 26 febr. 1933, p. 2; *România Nouă* din 11 oct. 1934, p. 7 și din 4 febr. 1938, p. 4; v. și „Proiect de lege pentru valorificarea drepturilor foștilor voluntari“ citat *supra*, nota 41 (în care se pretind și locuri de consilieri comunali de drept în provinciile unite la 1918).

⁴⁹ *Ibidem* din 9 febr. 1938, p. 7; vezi și Arh. Stat. Fil. Sibiu, *loc. cit.*, dosar 1, adresa oficiului de plasare din Sibiu din 9 apr. 1929, nenumărat, prin care anunță org. jud. Sibiu U.F.V.R. că nu există deocamdată post pentru fostul voluntar Samuil Toader.

⁵⁰ *Foaia poporului* nr. 7 din 13 febr. 1938, p. 3.

⁵¹ Arh. Stat. Fil. Sibiu, fond U.F.V.R., dosar 1 (1921—1929), 2 (1929—1931) și 3 (1931—1937), nenumărate.

⁵² *Gazeta Voluntarilor*, nr. 1 din 1 ian. 1923, p. 7.

⁵³ *Ibidem*, p. 1.

⁵⁴ Aceste amintiri și relatări pot alcătui o bună sursă pentru istoriografia Unirii, ca și actele provenind de la foștii voluntari, care aruncă o lumină asupra amploarei sentimentului antihabsburgic al maselor românești și spiritul lor de jertfă. Semnalăm scrisoarea prin care Alexandru Bozdoc din Veștem, jud. Sibiu, cerea să fie primit în U.F.V.R. El relatează cum la aflarea veștii intrării României în război, în prima noapte după intrarea unității armatei austro-ungare din care făcea parte din rezervă pe frontul italian a trecut, împreună cu încă 15 români, în liniile italiene. În prizonierat au făcut neîncetat demersuri să fie încadrați în armata română, italiană, franceză sau americană pentru a lupta împotriva Austro-Ungariei. Cu toții s-au încadrat în legiunea română din Italia la înființarea ei. Au fost condamnați la moarte în contumacie de tribunalele militare austro-ungare, averile le-au fost sechestrate, familiile maltratate. Arh. Stat. Filiala Sibiu, *loc. cit.*, dosar 1, memoriul din 2 apr. 1929 al lui Alexandru Bozdoc către președintele despărțămîntului Sibiu, nenumărat.

Luptători din Războiul de Întregire⁵⁵. Rolul public al U.F.V.R. ca ferment al unei acțiuni de masă, cu ecou în opinia publică, apare cel mai pregnant în deceniul 1931—1940, când organizația își găsește, putem spune, menirea. Este epoca de ascensiune a fascismului, a agitațiilor revizioniste ale Germaniei, Italiei, Ungariei. Este firesc ca foștii voluntari, ca unii care au contribuit la realizarea idealului național, să riposteze. După constituirea ligii antirevizioniste cehoslovace, U.F.V.R. militează pentru crearea unei ligi similare în România⁵⁶. La 1 august 1931, U.F.V.R., în cooperare cu alte organizații patriotice, lansează un apel chemînd la o demonstrație antirevizionistă în Cluj, ce are loc în 26 iulie 1931, ca protest față de provocarea lansată de Horthy în Camera ungară⁵⁷. Voluntarii afirmă hotărîrea lor de a apăra țara întregită, cum declară și în 1932 la comemorarea zilei de 1 Decembrie: „vor fi totdeauna la datorie, orice s-ar întîmpla”⁵⁸. Ei desfășoară în acest sens o adevărată campanie de presă, cerînd păstrarea integrității țării și întărirea capacității ei de apărare⁵⁹. Mussolini, „satrapul de la Roma” este atacat pentru sprijinirea pretențiilor revizioniste ale Ungariei, recomandîndu-i-se, ironic, ca, dacă într-adevăr compătimizește Ungaria, să-i cedeze portul Fiume, aparținător odată coroanei Sf. Ștefan⁶⁰.

În noiembrie 1932 are loc la Cluj, din inițiativa U.F.V.R., o consfătuire a asociațiilor patriotice, la care participă și profesorul comunist T. Bugnariu, consfătuire care lansează un apel pentru demonstrații antirevizioniste cu ocazia zilei de 1 decembrie⁶¹. Apelul găsește ecou larg, peste 30.000 de manifestanți adunîndu-se la Cluj. Între vorbitorii care au vestejit revizionismul și au proclamat rezistența au fost P. Meteș, din partea U.F.V.R., fostul memorandist Teodor Mihali, Ion Agârbiceanu, Ștefănescu-Goangă (rectorul Universității Daciei Superioare), etc.⁶². Astfel de manifestații au avut loc în aceeași zi și în alte orașe din țară, ca Sibiu, unde au demonstrat circa 15.000 de oameni⁶³. U.F.V.R. participă și la demonstrația antirevizionistă din 28 mai 1933, zi în care în multe orașe din țară au avut loc manifestații similare, concertate cu cele din Jugoslavia, Polonia, Cehoslovacia. „Sîntem un popor iubitor de dreptate și libertate. Pentru noi și pentru alții deopotrivă. Prea mult cunoaștem ce este suferința și robia; de aceea [...] nu ne ispitește nici un gînd de subjugare a altor neamuri. Din pricina noastră nu va suferi nici un neam, nici înlăuntrul, nici afară de hotarele țării noastre întregite. Vrem să trăim în bună pace cu toate neamurile pămîntului”, glăsuia convocarea la această adunare, inițiată de un comitet de organizare (ce cuprindea și membri ai U.F.V.R.) chemat „pentru a protesta împotriva hrăpă-

⁵⁵ La data de 28 oct. 1931, v. *Gazeta Voluntarilor*, nr. 22 din 15 dec. 1931, p. 6.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 7 din 1 apr. 1931, p. 2.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 15 din 1 aug. 1931, p. 3.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 49 din 4 dec. 1932, p. 1.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 11 din 1 sept. 1932, p. 1 (art. „Apărarea Națională”).

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 14 din 22 oct. 1932, p. 1 (art. „Între Budapesta și Roma sau prietenia italo-maghiară”).

⁶¹ *Ibidem*, nr. 16 din 20 nov. 1932, p. 1 și 4.

⁶² *Ibidem*, nr. 17 din 5 dec. 1932, p. 1.

⁶³ *Ibidem*

reților tulburători ai păcii și pentru a mărturisi răspicat că suntem hotărâți să ne apărăm cu orice preț libertatea noastră națională și hotarele scumpei noastre țări întregite cu atâtea jertfe⁶⁴. La impresionanta manifestație din Sibiu, voluntarii, prin Gh. Tiu, făceau următoarea profesiune de credință: „Acele tratate de pace [care au consfințit realizarea statului național unitar român — R.A.] nu sunt petece de hîrtie, ci pentru noi românii sunt dovada jertfei și singelui vărsat de moșii și strămoșii noștri, de camarazii noștri foști voluntari, de cei 800.000 frați din Vechiul Regat, precum și de jertfele de sînge aduse de camarazii noștri aliați. [...] Din România de azi nu vom permite nimănui să rupă vreun petec de pămînt [...] Pentru noi, foștii voluntari, deși s-au scurs 16 ani, idealul ce ne-a încălzit la Darnița [...] a rămas tot așa de puternic, curajul nu ne-a părăsit nici azi ca și atunci și suntem gata a ne apăra patria față de oricine ar cuteza să se atingă de drepturile noastre și de glia strămoșească”⁶⁵.

În tot cursul acestui deceniu, U.F.V.R. a participat la astfel de manifestații (din care am enumerat doar cîteva), a făcut propagandă pentru apărarea țării amenințată, dîndu-și și obolul pentru aceasta (astfel, în aprilie 1940, despărțămîntul Sibiu a donat 20.000 lei pentru înzestrarea armatei)⁶⁶.

Tot la „activul” U.F.V.R. putem trece relațiile dezvoltate de Uniune cu organizațiile de veterani din țările foste aliata, mai cu seamă cele ale „Micii Înțelegeri” (alianță care, cum se știe, a avut rol pozitiv în perioada interbelică, militînd pentru stabilitate politică în sud-estul Europei). Încă în 1923 se preconiza organizarea unui congres într-un oraș ardelenesc, la care să participe voluntarii ardeleni, „Uniunea foștilor Luptători”, dar și sîrbi, poloni, cehi și reprezentanți ai Ligii Națiunilor⁶⁷. Cu ocazia contactului pe care l-a stabilit cu U.F.V.R. Antonin Kudrnác, atașat de presă al legației Cehoslovaciei la București, se naște ideea „Micii Antante a foștilor voluntari” din aceste țări, „pentru a da viață tratatelor de alianță în vigoare, cultivîndu-le în masele mari ale poporului”, stabilind contacte de la popor la popor pe baza solidarității încheiate în timpul războiului⁶⁸. U.F.V.R. răspunde favorabil dorinței foștilor luptători cehoslovaci de a ține primul congres internațional al voluntarilor la Cluj⁶⁹. Ideea se întrupează într-adevăr, voluntarii Micii Antante întreținînd relații strînse, ce au culminat în congresele comune, precum cele de la Belgrad (1931), Cluj (1933), Kosice (1934), acesta din urmă fiind prezidat de Victor Deleu, președinte al U.F.V.R.⁷⁰ S-au luat în discuție la aceste congrese proiecte economice comune, crearea de cooperative, a unei „Bănci a Voluntarilor Micii Înțelegeri” și, desigur, acțiuni comune antirevizioniste, aflate la ordinea zilei și la congresele Fede-

⁶⁴ Arh. Stat. Sibiu, *loc. cit.*, dosar 3, „Convocare” din 22 mai 1933, nenumărat.

⁶⁵ *Ibidem*, conceptul discursului lui Gh. Tiu, nenumărat (discurs reprodus în extenso și în ziare ca *Dimineața*, *Universul*, *Curentul*, *Gazeta Voluntarilor*, ș.a.).

⁶⁶ *Foaia Poporului*, nr. 17 din 21 apr. 1940, p. 6.

⁶⁷ *Gazeta Voluntarilor*, nr. 2 din 14 ian. 1923, p. 1.

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ *Ibidem*, nr. 8 din 25 febr. 1923, p. 1.

⁷⁰ *Ibidem*, nr. 19 din 10 oct. 1931, p. 2 și nr. 7 din 11 febr. 1934, p. 2.

rației internaționale a foștilor luptători din țările aliate (FIDAC), înființată în 1931 și în care intră și U.F.V.R.⁷¹

„Campanamentele de vacanță” ale U.F.V.R., deschise și voluntarilor cehi, prilejuiau și ele folositoare contacte interumane, manifestări comune de solidaritate⁷².

Putem astfel aprecia activitatea U.F.V.R. ca fiind în genere pozitivă, pe linia intereselor naționale, mai cu seamă prin activitatea sa antirevizionistă, de solidaritate cu popoarele Jugoslaviei, Cehoslovaciei și altor țări iubitoare de pace, prin acțiunea de educare în spirit patriotic a tinerei generații.

RADU ARDELEAN

UBER DIE TÄTIGKEIT DER „VEREINS EHEMALIGER FREIWILIGER IM KRIEG FÜR DIE NATIONALE EINHEIT“

(Zusammenfassung)

Der Verfasser erläutert einige Aspekte aus der Tätigkeit des „Vereins ehemaliger Freiwilliger aus dem 1. Weltkrieg“, eine Veteranenorganisation ehemaliger siebenbürger und bukovinaer Rumänen, die im 1. Weltkrieg für die Befreiung Siebenbürgens und der Bukovina in den alliierten Armeen kämpfte. Sie waren grösstenteils ehemalige Soldaten des österreichisch-ungarischen Heeres die in russische und italienische Gefangenschaft geraten waren. Die Aktivität des Vereins erstreckt sich in die Zwischenkriegszeit, beginnend mit dem Jahre 1922. Sie vertritt wirtschaftliche Interessen ihrer Mitglieder. Ihr bedeutender Beitrag ist aber ihre antirevisionistische Haltung. Sie unterhielt auch Verbindungen mit ähnlichen Organisationen aus der Tschechoslovakei, Polen und Jugoslawien.

⁷¹ *Ibidem*, nr. 2 din 25 ian. 1932, p. 4.

⁷² *V. România Nouă*, nr. 150 din 13 iulie 1935, p. 2, și nr. 178 din 18 aug. 1935, p. 5.